

ПРИКАЗИ

УДК 321.01(049.3)

Слађана Младеновић

*Институт за политичке
студије, Београд*

ДРЖАВА И ДРУШТВО

Из пера аутора монографија: *Дискурси моћи* (2010), *Цивилно друштво и демократија* (2004), *Друштвени покрети и промене* (2003), као и многобројних зборника, професора Вукашина Павловића, изашла је још једна значајна књига, *Држава и друштво*, која на свеобухватан начин представља однос ових

појмова у теорији и пракси. Аутор препознаје друштво као врсту сложеног, свеобухватног, самодовољног и заокруженог социјалног поретка, док је постојање државе један од неопходних услова за опстанак и развој модерног друштва. Мада је појам друштва шири од појма државе, аутор је у наслову дао предност држави, зато што сматра да је судбина модерних друштава у рукама државе, а и зато што приступ овој теми у оквиру политичке социологије подразумева давање првенства политичкој теорији и политичким наукама. Такође, аутор је дао примат друштву у односу на државу у својим претходним књигама.

Књига *Држава и друштво* је подељена на два различита поглавља, под називом: *Класична мисао о држави и друштву* и *Савремена држава и друштво*.

У првом делу књиге аутор је појмовима државе и друштва приступио историјски, и у великој мери хронолошки. Међутим, он наглашава да није имао намеру да приказује општу историју политичких идеја, већ само темеље теоријских проблема који су важни за об-

јашњење темеља политичке социологије (стр. 157). Класична мисао о држави и друштву је обрађена у оквиру четири поглавља, од разматрања о полису, преко питања државе и друштва на прагу новог доба, теорија друштвеног уговора, па до критике деспотизма.

На самом почетку, аутор се недвосмислено опредељује за приступ са становишта политичке социологије, али не покушава да целокупну мисао о држави и друштву прогласи предметом изучавања ове дисциплине. Политичка социологија није непосредно утемељена у филозофско и теоријско наслеђе старих Хелена. Разлог томе треба тражити у чињеници да се политичка социологија првенствено бави изучавањем односа друштва и политике, а релација између друштва и државе се налази у средишту тог односа. Стари Грци су јединственим појмом *полиса* обухватили друштво и политику, односно друштво и државу, због чега је античка мисао о овим појмовима у знаку политичке филозофије. (стр. 17) Аутор наводи схватања Љубомира Тадића и Рејмона Арона, да је политичка социологија настала под утицајем растакања политичке филозофије у социолошку теорију о политици, али и закључује да су у политичку социологију такође уграђени доприноси политичке историје, историје поли-

тичких идеја и теорија, и политичке антропологије.

Иако још увек није дошло до развоја политичке социологије, политичка мисао старих Хелена садржи две упоришне тачке, без које развој политичке социологије не би био могућ. Прва упоришна тачка је идеја политичког логоса заједнице, односно идеја о друштву као о политичкој заједници. Политички етос чини другу упоришну тачку, а можемо га препознати као начела која повезују заједницу у политичко и друштвено ткиво (стр. 26). Аутор сматра да логос и етос античког полиса указују на јединство државе и друштва, али и омогућавају утемељеност политичке социологије у грчкој мисли.

На прагу новог доба, држава и друштво се појављују кроз републиканизам, у мисли Николе Макијавелија и Томаса Мора, када се и постављају најранији теоријски темељи политичке социологије. Макијавели је поставио темеље схватању политике као технологије власти, док Мор на политику гледа као на утопијску пројекцију заједнице.

Аутор препознаје период од Грађанског рата у Енглеској до Француске револуције (од средине XVII века до друге половине XVIII века) као период коначног утемељења модерне политичке науке. С једне стране, радовима Томаса Хобса,

Џона Лока и Жан-Жак Русоа означено је формирање опште политичке теорије познате под називом теорија друштвеног уговора, док је Шарл Монтескје представник теорије поделе власти и критичар деспотизма. У теорији друштвеног уговора се могу наћи идеје за утемељење политичке социологије, због бављења односима индивидуе, друштва и државе, као и успостављања цивилног друштва и државе (стр. 145). Од Макијавелија до Хобса постоји теоријски континуитет, који се огледа у усмерености на државу и фокусирању на улогу политичке моћи у животу друштва (стр. 158). За разлику од Хобса, који се залаже за апсолутистичку владавину, Џон Лок представља утемељитеља либералне политичке мисли и модерне политичке теорије која је оријентисана ка демократији (стр. 179). Иако постоје тумачења да политичко друштво у Локовом схватању има са једне стране грађанско, цивилно друштво, а са друге владу, државу, Лок ипак није први успоставио јасну поделу на државу и цивилно друштво, већ ће та разлика постати јасна тек код Томаса Пејна. Монтескјеа није лако сврстати у одређени теоријски правац, јер је он покушавао да помири републиканску и либералну струју у нововековном развоју политичке науке, делећи неке републиканске идеје са Макијавелијем, и преузимајући либералну

традицију од Лока. По оцени Мориса Дивержеа, Монтескјеово дело *Дух закона* представља прву расправу о политичкој социологији (стр. 212). Вукашин Павловић препознаје вишеструк значај Монтескјеовог дела за савремену политичку социологију: покретање теме о духу закона; разматрање односа политике и друштва према природном окружењу; равноправност различитих култура; подела власти; начела политике у различитим облицима политичке владавине (стр. 213). Кључно место ипак заузима критика деспотизма, поновљена у делу Бенжамена Констана. Лок је, пола века пре Монтескјеа, развио идеју да се развојем цивилног друштва може ограничити апсолутна политичка власт. Монтескје је прихватио и други начин ограничавања политичке моћи у идеји и пракси конституционализма. Цивилно друштво је код Монтескјеа присутно као грађанско стање, у коме се регулишу директни односи између грађана, и као мрежа посредујућих тела. Овај аутор је ипак остао упамћен по трећем начину ограничавања политичке моћи, тј. према доктрини поделе власти (стр. 227). Подела власти се не односи само на организацију политичке власти, већ и на плурализам и равнотежу моћи у друштвеној структури. Монтескје и на овај начин повезује политичку теорију са политичком социологијом, јер

његова подела власти представља социолошку интерпретацију облика владавине и начина успостављања власти. Границу политичке моћи контролише и политичка слобода, схваћена као уставна слобода. (стр. 228)

Допринос Бенжамена Констан политичкој социологији, поред разликовања позитивне и негативне слободе је и: сувереност народа и конституционализам; узурпација, деспотизам и насиље; рат и освајање; слобода и индивидуална права (стр. 235). Констан, као и Монтескје, развија идеју политичке слободе, која у његовој интерпретацији, представља слободу *за*, односно активно учешће грађана у јавним пословима. Та слобода, коју су имали антички народи, у модерно време је прерасла у слободу *од*, односно у пасивно право индивидуе да буде заштићена од власти. Међутим, код старих народа, појединац је морао да се потчињава колективној власти целине, док је слобода модерних народа пре свега индивидуална.

У другом делу књиге аутор обрађује читав дијапазон теоријских концепата (и њихових практичних импликација у случају Србије) који осветљавају положај савремене државе и друштва и њихов однос. Аутор разматра однос између друштва и политичких институција, савремену државу, однос државе и демократије, парламентарни-

зма и демократије, као и трипартидне односе друштва, партије и државе и друштва, културе и државе.

Аутор дефинише државу као најважнију политичку институцију у људској историји. Држава може бити схваћена као најважнији облик заједничког живота, чиме се изједначава са друштвом, али и као специфична институција са особеним склопом установа, при чему између ње и друштва постоји разлика (стр. 246).

Разматрајући појам државе са разних аспеката, аутор поново наглашава корене проучавања државе у политичкој социологији. Међутим, он се на томе не зауставља, већ покушава да читаоцу стави до знања да је историјско-теоријска генеза и трансформација модерне државе темељ на основу кога опажамо изазове који стоје пред државом данас. Модерна држава се не може одвојити од питања демократије. Развој демократије и стабилност политичког поретка у модерној држави у великој мери зависе од парламента, једне од најважнијих политичких институција, које представљају мост између друштва и државе. На повезивање државе и друштва утичу и политичке партије, чији идентитет у Србији аутор посебно испитује. Најзад, институционална култура, као и питања мултикултурализма и етничка питања имају велики

значај за савремено друштво и државу.

Монографија *Држава и друштво* представља резултат вишегодишњег рада аутора у области политичке социологије и политичке теорије. Од великог значаја је чињеница да је аутор поједине делове ове књиге већ објављивао у стручним часописима и зборницима, не би ли добио сугестије и коментаре који су му помогли у коначном уобличавању ставова које је касније унео у текст, што овом делу несумњиво даје додатну вредност. Најзад, као једна од великих предности ове монографије, која је препоручује као важан приручник у изучавању темеља али и савремених тема које обрађује политичка социологија, може се идентификовати и обимна библиографија коју је аутор користио. У библиографију се не убрајају само изворна дела писаца чије су идеје представљене, већ и каснија тумачења истакнутих политиколога и социолога, у које се и сам аутор убраја.

